

IDENTYFIKACJA MIEJSCA JAKO WYZWANIE W PROCESIE GLOBALIZACJI IDEI PROJEKTOWYCH

Jan Wrana

JW-Proinvest sp. z o.o. Biuro Projektowe, 30-040 Kraków ul. Urzędnicza 59
tel. 012 632-96-52, e-mail: janwrana@architekci.pl

Streszczenie. Poszukiwanie identyfikacji kulturowej miejsca jest wyzwaniem w dobie zrównoważonego rozwoju. Otwarcie się rynku projektowego krajów Europy Wschodniej, stworzyło zagrożenie zbyt szybkiej ingerencji projektowej postępującej globalizacji rozwiązań, bez zachowania ewolucyjnego rozwoju szanujących kulturową odrębność regionów. Wybrane miasta – Riazan (Rosja), Kijów i Lwów oraz wielokulturowy odrębny region Krym (Ukraina) – stają się miejscem szczególnym, historycznej i kulturowej identyfikacji miejsca. Analiza historycznych nawarstwień kulturowych, odrębności rozwoju, winny być źródłowym materiałem w procesie współczesnych przemian, przygotowywania studiów kształtowania i porządkowania przestrzeni miejskiej i regionów tej części Europy.

Słowa kluczowe: identyfikacja kulturowa, projektowanie, globalizacja

WSTĘP

Rosnące w środowisku architektów, urbanistów i planistów uznanie dla znaczenia idei zrównoważonego rozwoju, stanowi podstawę do przyjęcia jej za kryterium nadrzędne, warunkujące możliwości pozytywnego przekształcania rzeczywistości. Poszukiwanie identyfikacji kulturowej miejsca jest wyzwaniem w dobie zrównoważonego rozwoju.

A. Barański [1998] w referacie na Kongres Architektury Polskiej w Gdańsku 1998 r. podaje że:

harmonizowanie celów rozwoju wymaga zrozumienia, że gospodarowanie przestrzenią to nie tylko kształtowanie struktur, ale także zachodzących w niej procesów, zwłaszcza zaś zjawisk społeczno-kulturowych; to czasoprzestrzenne ujęcie wykazuje, że racjonalne, zasobooszczędne kształtowanie struktur przestrzennych nie jest możliwe bez uwzględnienia ich cykli życiowych, obejmujących ich powstawanie, użytkowanie, recyklikę i odnowę. W skali międzynarodowej problemy miejsca architektury w zrównoważonym rozwoju stają dziś w centrum uwagi.

W wydanej w Paryżu w 1972 r. Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego stwierdza się, że

dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu coraz bardziej zagraża zniszczenie nie tylko w skutek szkód wywołanych przyczynami tradycyjnymi, lecz także wskutek przeobrażeń społecznych i gospodarczych, które pogarszają sytuację przez zjawiska jeszcze groźniejszych szkód lub zniszczeń [Konopka i Pawłowski 1962].

Wydana w Waszyngtonie w roku 1987 Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych w preambule problem powyższy rozszerza:

Wszystkie miasta na świecie są rezultatem mniej lub więcej spontanicznego rozwoju lub opracowanego planu i jako takie są materialnym odzwierciedleniem różnicowania społeczeństw w toku ich dziejów i z tego tytułu wszystkie miasta są historyczne [Konopka i Pawłowski 1962].

POSZUKIWANIA

Poszukiwanie możliwości współdziałania architektów Europy Wschodniej po zmianach gospodarczych jest nierozłącznie związane ze swoistym powrotem do ontologii zawodu. Jeżeli przypomnimy potrzebę wolnego zawodu architekta oraz samorealizacji, to uświadomimy sobie, jak ważne było otwarcie się na wpływy zewnętrzne olbrzymiego rynku rosyjskiego i innych byłych republik. Może się wydawać, że historyczna znajomość wydarzeń, jakie tworzyło wschodnie imperium, podobieństwa doświadczeń, stanowić mogą przewagę architektów tego regionu w stosunku do konkurencji zachodniej.

Przy pierwszym spotkaniu niesłuszne stereotypy muszą być głęboko ukryte lub zastąpione innym doświadczeniem. Ich podstawowa cechą jest wspomnienie sytuacji, która określała wiele zjawisk towarzyszących zmianom w Polsce po roku 1989. Nazwać by je można swoistym neokolonializmem ekonomicznym, intelektualnym i społecznym.

Potrzeba było czasu, nim goście zza zachodnich granic czy zza oceanu uznali fakt, iż nie wkraczają ze swymi pomysłami na pustynię. Importowane pomysły i inicjatywy odniosły sukces tam, gdzie goście potrafili docenić zarówno lokalnego partnera – jeżeli nie jego wiedzę, to przynajmniej gotowość do nauki – oraz dostosować propozycję do zwyczajów i potrzeb odbiorcy.

Poszukiwania rozpoczynamy od źródeł kontekstu regionalnej tradycji architektonicznej, od zasad, jakie towarzyszyły powstawaniu istniejących miast, koncepcji realizacji i rozwoju obiektów kubaturowych – religijnych, mieszkalnych, komercyjnych i o charakterze monumentalnym. Badania archiwalne i bibliograficzne oparte na analizie dostępnych źródeł – wydawnictw naukowych i informacyjnych.

Nie bez znaczenia dla zrozumienia dzisiejszego stanu substancji architektonicznej i budowlanej jest analiza realizacji z lat 20. ub. wieku, okresu jedno-myślnie uznawanego za najcenniejszy w rozwoju sztuki i architektury ostatniego stulecia [Serczyk 1990]. Droga poszukiwań identyfikacji miejsca są wnioski wynikające ze studiów historycznych poparte rozszerzone dokumentacją stanu istniejącego: szczegółowe opracowanie faktograficzne – fotografie zachowanych

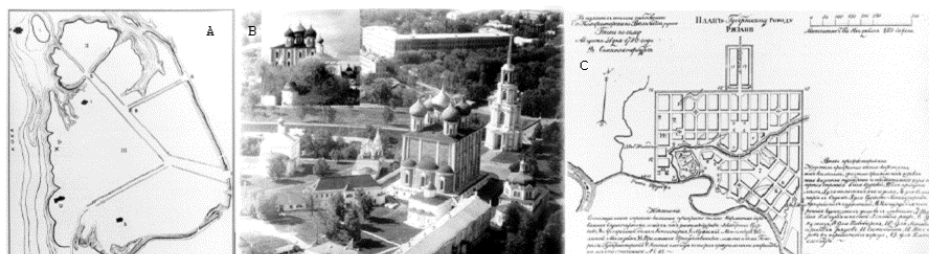
obiektów, detali, charakterystycznych cech architektury i ornamentyki, rysunki i szkice posługujące się resztkami ocalałych fragmentów budowli w celu odkrycia ich historycznego zdewastowanego kształtu, rozszerzenie poszukiwań na bezpośrednie dalsze sąsiedztwo terenu. Praca wykonywana na miejscu – w obecnym okresie przemian, w regionach, w których społeczność żyje nadzieją i z obawą wynikającą z otwarcia gospodarczego. Każdy spacer ulicą, kawa i herbata w restauracji, zakupy i odwiedziny u nowych znajomych dostarczają wiedzy o tym, czego nie można ani przeczytać, ani zatrzymać na fotografii; jak żyją, jak myślą, jak działają – co budzi ich śmiech, a co niechęć. Ta fizyczna obecność w miejscu, w którym ma nastąpić ingerencja projektowa, staje się nieodzownym uzupełnieniem prowadzonych poszukiwań. Wierność samemu, zachowanie dystansu wobec presji środowiska i historii, umiejętność przekonywania elit władzy i administracji o konieczności wykonania przeskoku cywilizacyjnego z zachowaniem wartości kulturowych miejsca, świadomość, iż procesy te – jakkolwiek kosztowne – są nieuniknione, stają się kluczem do współczesnych dylematów, jednocześnie nie niszcząc i nie lekceważąc narodowej dumy i wrażliwości na wpływy zewnętrzne.

WYBRANE MIASTA TWORZĄCE HISTORYCZNĄ ODREBNOŚĆ KULTUROWĄ REGIONU – IDENTYFIKACJA KULTUROWA MIEJSCA

Riazań (Rosja)

Miasto, które w 1995 r. obchodziło 900. rocznicę ustanowienia. Położone na Nizinie Wschodnioeuropejskiej, po której przez wieki przetaczały się wojny, najazdy, rewolucje i krótkie okresy dobrobytu. Poszukiwanie identyfikacji miejsca, to poznawanie historii osadnictwa, okresu tworzenia i powstawania miasta, a później księstwa, utrwalania się urbanistycznych założeń miejskich, powstawania trwałej zabudowy władzy administracyjnej i cerkiewnej, rozwój sztuki: malarstwa, rzeźby, rękodzieła. Już w IX w. powstała osada na bursztynowym szlaku, wiodącym od Bałtyku do Indii i Chin. Psalterz z Cerkwi Nikoły Starego (XVI-XVII) podaje 1095 r. jako datę założenia grodu i zbudowania niewielkiej twierdzy na brzegu Oki [Gumilow 1996]. W roku 1300 gród ponownie odbudowany po okresie wojen stał się stolicą Księstwa Riazańskiego. Podpisanie pokoju z księciem moskiewskim Dymitrem Dońskim (wiek XIV) rozpoczyna okres rozkwitu ekonomicznego, mający wpływ na rozwój kultury i sztuki. Potęga Riazania zaniepokoiła Moskwę do tego stopnia, że w 1520 r. ostatni książę riazański Iwan Iwanowicz został podstępnie zwabiony i osadzony w więzieniu moskiewskim. Księstwo Riazańskie przestało istnieć w 1521 r., wchodząc w skład państwa rosyjskiego. W wieku XVI na miejscu dworu książęcego powstała nowa cerkiew i siedziba episkopatu. Ok. 1650 r. odbudowano po raz ostatni twierdzę riazańską (4 bramy wjazdowe i 8 baszt), powstała piętrowa cerkiew

z dzwonnica (nowość), natomiast 1692 dobudowano do niej drugie piętro z kolumnami i oknami w stylu baroku moskiewskiego.

Rys. 1. a) Pierwsza osada Riazan (IX w.); b) kompleks riazkańskiego kremla; c) plan miasta Riazan (1780 r.)

Fig. 1. a) The first Ryazan settlement (9th century); b) The complex of Ryazan Kremlin; c) a street plan of Ryazan (1780)

W latach 1693-1699 powstał największy sobór na terytorium Rosji projektu arch. Buchwostowa.

W 1780 r. zatwierdzono generalny plan nowej zabudowy miasta z usytuowanym w centralnej części miasta placem handlowym. Kupcy stają się mecenasami sztuki (Riumin, Malszyn, Woronichin) [Zołotyj i Pawłowa 1995].

Następuje kolejny rozkwit miasta, dostojna zabudowa indywidualna, parki. Wiek XX to rozbudowa i industrializacja miasta. Nowoczesność splata się z historią. Mieszkańcy czczą pamięć swych wielkich obywateli – Pawłowa, Jesienina, Ciołkowskiego [Romantyczni moderniści 1979].

600-tysięczne społeczeństwo żyło do niedawna w mieście „zamkniętym” – wojskowe bazy i szkoły, rafineria i ważny węzeł komunikacyjny sprawiły, iż Riazan odsunięto od zmian dokonujących się w imperium. Za niewidzianym kręgiem otaczającym miasto istniały i popadały w ruinę najważniejsze zabytki: kompleks riazkańskiego Kremla wraz z soborem (XV-XVI w.), monastyr Spaski z cerkwiami (XVII-XVIII w), budynki użyteczności publicznej (XVII-XIX w.) [Michajłowski 1985].

900-lecie miasta skłoniło inwestora – Urząd Miasta Riazania, do wykonania opracowań rewitalizacji głównego placu miejskiego (Chlebnaja Płoszczat) oraz historycznych ciągów handlowych (Riady), przywracając historyczną funkcję handlową tego miejsca.

Dzisiejsza Rosja to wielki plac budowy, zapewne trudniejszy niż inne w Europie, zapewne bardziej uwikłany w historię – dawną i najnowszą, niż uniformistyczne obszary Starego Świata, jednak istniejący i zapewniający możliwość wykonywania zawodu.

Kijów (Ukraina)

Legendarnymi założycielami miasta byli trzej bracia: Kyi, Schek i Khoryv w V-VI w. n.e.

Najstarsze wzmianki o Kijowie pochodzą z IX-X w., kiedy to odegrał on ważną rolę w kształtowaniu się państwowości staroruskiej. W okresie swojej świetności należał do najbogatszych miast Europy, a na jego targach spotykali się kupcy ze Wschodu i Zachodu, którzy nierazkado osiadali w mieście na stałe. Zdobily go oprócz rezydencji książęcych i dworów bojarskich i liczne świątynie. Do dziś zachowały się pozostałości Złotej Bramy i sobór Sofijski z mozaikami i freskami. Cennym zespołem zabytkowym jest klasztor Ławra Peczarska z ruinami soboru Uspienskiego oraz nadbramną cerkwią Troicką. Od połowy XII w. wraz ze wzrostem rozdrobnienia feudalnego Rusi Kijowskiej miasto jako ośrodek polityczny zaczęło podupadać. W 1240 r. Kijów został zdobyty i spalony przez Tatarów. W 1300 r. siedziba metropolity kijowskiego została przeniesiona do Włodzimierza nad Kłazmą. W 1363 r. po zwycięstwie kniazia litewskiego Olgierda nad Tatarami Kijów wszedł w skład Wielkiego Księstwa Litewskiego. W XV-XVI w. ustabilizowała się rola miasta jako pośrednika w kontaktach handlowych między Polską, Litwą, Moskwą, Turcją i Krymem. W 1471 r. po śmierci Szymona Olelkowicza księstwo kijowskie zostało zamienione na województwo. W 1569 r. po zawarciu Unii Lubelskiej miasto zostało wcielone do Rzeczypospolitej. Ponowny rozkwit artystyczny Kijowa nastąpił w XVII i XVIII w., powstały wtedy liczne cerkwie w stylu barokowym. Najpiękniejszym zabytkiem późnego baroku jest cerkiew Andrejewska z lat 1747-1748. Ważnym ośrodkiem życia umysłowego Europy Wschodniej tej dekady, była założona przez Piotra Mohyłę Akademia Kijowska. Na początku wojen polsko-kozackich Kijów został zajęty przez mołojców Bohdana Chmielnickiego. Podczas wojen polsko-moskiewskich i po rozejmie w Andruszowie w 1667 r. Kijów został przyłączony do Rosji. Miastu przypadła wtedy rola przygranicznej twierdzy. Po drugim rozbiórze Polski, w 1793 r. Kijów został stolicą guberni kijowskiej i siedzibą rosyjskiego generała-gubernatora [Serczyk 1990].

Rys. 2. a) Widok na pomnik Bohdana Chmielnickiego i katedrę św. Michała; b) katedra św. Michała – przywrócona do użytkowania w 1998; c) Muzeum Architektury Ludowej i Życia Codziennego (fot. autor)

Fig. 2. a) A view of Bohdan Chmielnicki monument and St. Michael's Cathedral; b) St. Michael's Cathedral – restored in 1998; c) Museum of Folk Architecture and Rural Life (photo by the author)

Rys. 3. a) Widok na fragment Ławry Peczerskiej; b) Św. Sofia, XI w.; c) Otwarcie katedry św. Michała (fot. autor)

Fig. 3. a) A view of a part of Pechersk Lavra; b) St. Sofia, 11th century; c) The opening of St. Michael's Cathedral (photo by the author)

Wiek XVII i XVIII jest okresem rozkwitu malarstwa ikonowego. Dokonują się gruntowne przeobrażenia tego gatunku malarstwa. Te przemiany w ikonach XVII w. są najbardziej widoczne w sposobie opracowania karnacji ciała i szat. Typowe dla ikon ukraińskich jest rozmieszczenie scen przedstawiających epizody żywotów świętych. W stuleciu tym czynna jest malarnia w Kijowsko-Pieczarkowskiej Ławrze, kształcącej malarzy ikon. Ze szkoły tej wywodzą się Hryhory, Herasymow, Wasyl Romanowycz, Jow Wasylewicz [Biskupski 1991].

W mieście dużą rolę odgrywał element polski, lecz po stłumieniu powstania listopadowego rozpoczęła się rusyfikacja Kijowa. W XIX w. nastąpiła rozbudowa centrum miasta, w którym zaczęły dominować tendencje eklektyczne. Dla urbanistycznego rozwoju Kijowa znaczenie ma powstała wówczas jego główna arteria, Kreszczatik. Na przełomie XIX-XX w. powstają znaczące gmachy miejskie: w 1898 Politechnika Kijowska, na której studiuje Sergiej Koroliew, późniejszy projektant statków; w 1901 r. Miejska Opera o pojemności 1628 miejsc, na scenie tej występują: Leonid Sobinow, Fiodor Shalapin, Mattia Batistini, Antoni Solowianienko, Władimir Horowitz. Jednocześnie Kijów stał się ośrodkiem rozwijającego się narodowego ruchu ukraińskiego.

Współczesny Kijów – stolica niepodległej Ukrainy (2,5 mln mieszkańców), jest wielkim naukowym, przemysłowym i sportowym ośrodkiem we Wschodniej Europie. Po uzyskaniu niepodległości oraz rozpoczętej transformacji ustrojowej, miasto otworzyło się na inwestorów zagranicznych. Budowanie świadomości o potrzebie uszanowania i identyfikacji miejsca, przy intensywnych procesach inwestycyjnych w tym mieście, jest potrzebą czasu. Rozmowy w środowisku architektów o sile finansowej inwestorów potwierdzają konieczność stawiania wymogów formalnych (studia historyczne, analizy konserwatorskie) przed rozpoczęciem działań projektowych.

Lwów (Ukraina)

Miasto obwodowe na Ukrainie, położony nad rzeką Pełtawą, zamieszkały przez ponad 500 tys. mieszkańców, ważny ośrodek przemysłowy i komunikacyjny. Początki miasta wiążą się ze wzmożeniem procesów urbanizacyjnych na Rusi Halicko-Wołyńskiej. Nazwa miasta pochodzi od imienia Lwa, syna Daniela Halickiego. Położony na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych, Lwów już w XIII w. stał się ośrodkiem gospodarczym i politycznym coraz skuteczniej rywalizującym z bojańskim Haliczem. Po przyłączeniu w 1349 r. Rusi Halickiej do Polski przez Kazimierza Wielkiego, Lwów uzyskał prawo magdeburskie, a następnie dalsze przywileje królewskie. Od swojego powstania Lwów był wielonarodowościowym skupiskiem mieszkańców. Mieszkali tu Ormianie, Żydzi, Rusini, i Polacy. Od końca XVI w. we Lwowie rozwinęło się drukarstwo. W XVII w. miasto odgrywało ważną rolę militarną, jako twierdza. Często oblegane oparło się najazdom tatarskim, kozackim i tureckim. Dopiero w 1704 r. miasto zostało splądrowane przez Szwedów, co przyczyniło się do upadku jego znaczenia.

Rys. 4. a) Cerkiew Przemienienia Pańskiego; b) Pomnik Adama Mickiewicza; c) Wnętrze Opery Lwowskiej; d) Średniowieczne mury obronne (fot. autor)

Fig. 4. a) Church of Transfiguration; b) Adam Mickiewicz Monument; c) The interior of Lviv Opera House; d) Mediaeval defensive walls (photo by the author)

Po pierwszym rozbiórze Polski w 1772 r. stało się siedzibą władz austriackich, tzw. Królestwa Galicji i Lodomerii. Pod zaborami rola Lwowa wzrosła szczególnie w okresie autonomii galicyjskiej po 1860 r.. [Papee 1894]. W mieście funkcjonował polski Uniwersytet im. Jana Kazimierza, Politechnika, Towarzystwo Historyczne, Zakład Narodowy Ossolińskich, Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza i Naukowe Towarzystwo im. T. Szewczenki. Lwów był silnym ośrodkiem prasowym, kulturalnym i teatralny Galicji, dorównując pod względem naukowym samemu Krakowowi. Podczas pierwszej wojny światowej zacięte walki o miasto toczyły wojska rosyjskie i austro-węgierskie. Od września 1914 do lipca 1915 r. Lwów był okupowany przez Rosjan. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r. o miasto toczyły się ciężkie boje polsko-ukraińskie zakończone zwycięstwem polskim i wcieleniem miasta do Rzeczypospolitej. W czasie wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r. pod miastem doszło do

ciężkiej bitwy wojsk polskich z konną armią S. Budionnego, zakończonej zwycięstwem polskim [Nikoliszczyński 2003]. W okresie międzywojennym Lwów był ważnym ośrodkiem administracyjnym, handlowym i naukowym.

Lwów – miasto europejskie, posiadające stare miasto z rynkiem i ratuszem (wiek XIV) pałacami możnych rodzin (m.in. Sobieskich, Lubomirskich, Potockich), świątyniami wszystkich wyznań, teatrami, hotelami (wspaniałe przykłady architektury renesansu, baroku, neoklasycyzmu, secesji) – jest przykładem ekspansji kultury europejskiej na pograniczu wpływów kultury wschodniej [Characzewiczowa 1938]. Jest to miasto szczególne, w którym poszukiwanie tożsamości miejsca jego identyfikacja jest koniecznością potwierdzania prawdy historycznej. Współcześnie miasto otwarte dla inwestorów nie ustrzegło się chybotliwych, nieuwzględniających kontekstu, inwestycji. Przy głównym Prospekcie Swobody, nieopodal pomnika Mickiewicza i hotelu George, wybudowano budynek banku, wyburzając XIX kwartał. Nowy budynek jest reklamą nowych technologii, kontrastującą z otaczającą zabudową. Przykład ten jest potwierdzeniem, bezdusznej interwencji bez poszanowania kontekstu miejsca.

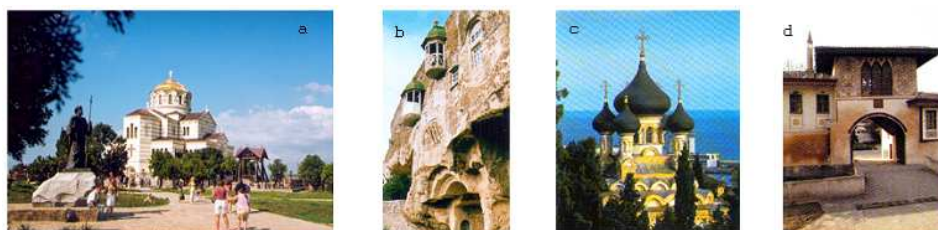
Krym (autonomiczny region Ukrainy)

*„Tak dotarłszy do samych oceanu krańcy
Widzim kraj. Kimeryjscy siedzą w nim mieszkańcy,
Którzy we mgle i ciemnicy brodzą ustawicznej,
Nigdy bowiem nie spojrzy na nich Helios śliczny,
Ani kiedy na niebo ugwieźdzone wkracza,
Ani kiedy ku ziemi ze szczytów się stacza;
Zawsze też lud ten nędzny w grubej nocy brodzi”.*

(Odyseja, XI, 13-19)

Pierwsza informacja o Krymie pojawia się w dziele Homera *Odyseja* (XII w. p.n.e.). Od VII w. Krym był kolejno w części okupowany przez ludy azjatyckie; Scytów (VII-III w. p.n.e.), Sarmatów (zajmują część północną pomiędzy III w. p.n.e. a IV w. n.e.). W VI w. p.n.e. pojawiają się Grecy (koloniści z Miletu, poszukujący terenów do uprawy zboża. Pierwszym na Krymie organizmem państwowym był Bosfor, założony w 480 r. p.n.e. jako federacja greckich kolonii na półwyspie Pantikapajon (Kercz) i założony w 422 r. p.n.e. Chersonesz (Sewastopol). Najwybitniejsza postać w dziejach starożytnego Krymu Mitrydates (władca Bosforu 108-63 r. p.n.e. swoją potęgą zagrażał antycznemu Rzymowi. Doszło do trzech wyniszczających wojen (89-84, 83-82, 74-64 r. p.n.e.). W wyniku poniesionych klęsk Mitrydates wycofał się nad cieśninę Kerczeńską. Zdradzony przez syna Farnakesa zginął przeбитo mieczem przez sługę. Cyceon nazwał Mitrydatesa „największym wodzem, z którym Rzym toczył wojnę”, a Mozart poświęcił mu jedną ze swych pierwszych oper – *Mitridates, re di Ponto*. Obok Mitrydatesa do historii przeszedł jego syn Farnakes (63-47 r. p.n.e.), który po-

niósł klęskę w słynnej bitwie pod Zelą (47 r. p.n.e.) z armią rzymską dowodzoną przez Cezara. To właśnie o tej bitwie Cezar powiadomił swojego przyjaciela Amintiusa słynnymi słowami „veni, vidi, vici”. Okres państwa Bosfor kończy się po 900 latach pod ciosami Gotów (253-255 n.e.) oraz Hunów (370 r. n.e.). Okres średniowiecza to wpływy Bizancjum – powstało wówczas wiele twierdz nadbrzeżnych (Kercz, Sudak, Ałushta, Gurzuf). Pod koniec X w. w wyniku sojuszu cesarza Bazylego II, Bułgarobójcy oraz księcia kijowskiego Włodzimierza Wielkiego (980-1015) – w Chersonie w 988 r. książę wziął ślub i przyjął chrześcijaństwo. Był to początek chrztu Rusi. Od XIII w. zaznaczają się wpływy Złotej Ordy (Mongolowie, Tatarzy) sięgające aż do czasów założenia przez Hadżi-Gereja (1427-1466) Chanatu Krymskiego. Najwybitniejszy z następców Mengli-Gireja był budowniczym pałacu w Baczysaraju Adil-Sahib (1521-1551). Pod koniec XVIII w. Krym został podbity przez Rosję. Oficjalną aneksję Krymu przez Rosję uświetniła tryumfalna wizyta Katarzyny II w roku 1787. Wiek XIX to walka o wpływy na Krymie – wojna krymska (1853-1856), zakończona traktatem paryskim. Wiek XX to okres autonomii Krymu – od listopada 1921 r. jako Autonomiczna Republika Radziecka, oraz od 20 stycznia 1991 – Autonomiczna Republika Krymu jako nieodłączna część Ukrainy [Sergiejew 1998].

Rys. 5. a) Sewastopol, katedra Księcia; b) Inkerman – monastyr; c) Jałta – sobór A. Newskiego; d) Baczysaraj (fot. autor)

Fig. 5. a) Sevastopol, Prince's Cathedral; b) Inkerman – monastery; c) Yalta – Nevsky Cathedral; d) Bakhchisaray (photo by the author)

Rys. 6. a) Zbiory Muzeum Archeologicznego w Kerczu, znaleziska z nekropolii greckich; b) zbiory Muzeum Archeologicznego w Kerczu, znaleziska z nekropolii greckich; c) zbiory Muzeum Archeologicznego w Kerczu, znaleziska z nekropolii greckich

Fig. 6. a) The collection of the archaeological museum in Kerch, findings from Greek necropoleis; b) The collection of the archaeological museum in Kerch, findings from Greek necropoleis; c) of the archaeological museum in Kerch, findings from Greek necropoleis

Poszukując identyfikacji miejsca, winniśmy sięgnąć do cennych pozostałości kulturowych, przedziałów historycznych mających wpływ na tworzenie tożsamości miejsc:

a) okres antyczny – doskonale prowadzone prace archeologiczne pozostałości wpływów Grecji i Genui: Kercz, Teodozji, Sewastopolu, Sudak,

b) okres średniowiecza – Inkerman monastyr, Uspieński monastyr, oraz architektura orminańska; klasztor świętego Krzyża (Surb Chacz, 1338), zespół świątyni w Teodozji z cerkwią św. Sergiusza,

c) okres wpływów tatarskich i tureckich – bezcenny kompleks Bakszisaraj, meczet Mamluk Bej Barsa (1288 w Sarym Krymie), Kebir-Dżami w Symferopolu (1502 r. proj. Abdurachim-Bek), meczet Chan-Dżami w Eutopatorii, dzieło jednego z najlepszych architektów świata islamu Hodży mimar Sinana (1489-1588),

d) architektury rosyjskiej – XVIII w. budowa nowych miast Simferopola i Sewastopola. Fascynacja Rosjan klasycyzmem dominuje na Krymie: jego główni przedstawiciele – Aleksander Briułłow (1798-1877), Aleksandre Bertieu de la Garde (1842-1920). Wybitne nazwiska pojawiają się na przełomie XIX i XX w. – Nikołaj Krasnow (1865-1939), miejski architekt Jałty Aliksiej Bekietow (1862-1941) autor projektu teatru w Simferopolu. W tym okresie powstają ciekawe realizacje budownictwa cerkiewnego: cerkiew Zmartwychwstania Pańskiego w Foros (1892 r.), sobór św. Mikołaja Cudotwórcy w Eupatorii (1898) i sobór św. Aleksandra Newskiego w Jałcie (1902) oraz pałce i rezydencje; pałac w Ałupce (1848 r.), zamek Jaskółcze Gniazdo w Jałcie (1911-1912). W sztuce światowej z Krymem wiążą się dwa nurty malarskie: fenomen malarstwa marynistycznego którego przedstawicielem jest Iwan Ajwazowski (1817-1900) galeria w Teodozji; „Ifigenia w Taurydzie”, będąca przedmiotem wyobrażeń takich twórców jak, Anton van Dyck, Pietro da Cortone czy Tiepolo.

Druga połowa lat 90. XX to uaktywnianie się prywatnych inwestycji, wykupywanie terenów przez organizujących się deweloperów, to również próby odrodzenia się importowanej architektury tatarskiej. Jest to okres, w którym dbającym o własną tożsamość mieszkańcom Krymu jej wyjątkowość pozwoli określić kryteria dopuszczenia do nowych inwestycji przy obowiązkowych badaniach identyfikacji kulturowej miejsca. Atrakcyjność turystyczna wybrzeży nadmorskich Krymu sprzyja wykupowi terenów przez nowych inwestorów zarówno w aglomeracjach miejskich, jak i poza nimi. Stawiany jest wymóg właściwego wkomponowania architektury z poszanowaniem kontekstu miejsca – to również podstawowe kryterium w dobie zrównoważonego rozwoju.

DOŚWIADCZENIA I WNIOSKI

Postępująca globalizacja rozwiązań projektowych, unifikacja i standaryzacja produkcji przedmiotów używanych codziennie, wywołana często zaborczą ekspansją ekonomiczną krajów rozwiniętych napotykać sprzeciw intelektualnych

elit broniących osiągnięć cywilizacyjnych oraz humanizacji życia. Coraz częściej w dyskusjach powraca się do koncepcji zrównoważonego rozwoju.

U podstaw zrównoważonego rozwoju, która zrodziła się jako alternatywa dla industrialnej cywilizacji ilościowego wzrostu, niepohamowanego konsumpcjonizmu, okupionego rozpadem więzi społecznych i rabunkową gospodarką, a środowiskiem, znalazły się dwa zagadnienia:

- konieczność zmiany modelu relacji człowiek-środowisko,
- związana z poprzednią kwestią zmiana modelu stosunków społecznych (paradgmatu społecznego). Istotę koncepcji zrównoważonego rozwoju określają zasady:
 - całościowego podejścia do rzeczywistości i do procesów rozwoju,
 - poszanowania zasobów,
 - harmonizowania i integracji ekologicznych, ekonomicznych i społecznych celów rozwoju [Barański 1998].

Identyfikacja miejsca, analiza kulturowa strefy zainteresowania cyklicznym rozwojem społeczeństw, jest drogą poszukiwań aktywności badacza obarczonego troską o pogodzenie czynnika tradycjonalizmu, obrony wartości narodowych i lokalnych przy wszystkich wymaganiach rozwiniętych procesów nowych technologii u progu XXI w.

PIŚMIENNICTWO

- Barański A., 1998. Architektura wobec zrównoważonego rozwoju. Kongres Architektury Polskiej 6, 24-26 IX Gdańsk.
- Biskupski R., 1991. Ikony, Warszawa.
- Characzewiczowa Ł., 1938. Histografia i miłośnictwo Lwowa, Lwów.
- Gumilow L., 1996. Od Rusi do Rosji, Warszawa.
- Konopka M., Pawłowski K. (red), 1996. Vademecum konserwatora zabytków. Międzynarodowe normy ochrony dziedzictwa kultury, 2-3. Warszawa.
- Michajłowski E. W., 1985. Riazań – pamiatniki architektury i iskustwa. Riazań.
- Nikoliszczyń J., 2003. Elegii Lwowa, Lwów.
- Papee F., 1894. Historia miasta Lwowa w zarysie, Lwów.
- Muzea Kryma. 2003. (praca zbiorowa). Simferopol.
- Romantyczni moderniści, 1979. (Leonid Wiesnin 1880-1933), Wiktor Wiesnin (1882-1951), Aleksander Wiesnin (1883-1959), Aleksiej Wiktorowicz-Szczusiew (1873-1949), Konstanty Stiepanowicz Mielnikow (1890-1974), Borys Michajłowicz Jofan (1891-1976), Architektura 5-6, 75-88.
- Rybakow B., 1983. Pierwsze wieki historii Rusi, Warszawa.
- Serczyk W.A., 1990. Historia Ukrainy, Wrocław.
- Sergiejew W.S., 1998. Siłujety Jaltańskiego pobiereża. Jalta.
- Zołotyj N.P., Pawłowa E.W., 1995. Riazań – 900 let. Rizański Istoriko-Achitiekturnyj Muzej – zapowiednik – czto by nie prestala pamiat roditeli naszych i nasza swieczka nie pogasła, izbornik, byli i predania rizańskiego kraja. Riazań – nowoje wremia. (praca zbiorowa), Riazań.

A PLACE'S IDENTITY AS A CHALLENGE IN THE PROCESS
OF GLOBALISING DESIGN CONCEPTS

Abstract. At the time of sustainable development, the search for a place's cultural identity is a challenging task. The opening of the Eastern European design market has led to too rapid an interference in designs and an escalating globalisation of solutions, by-passing gradual development which would respect the cultural distinctness of regions. The chosen cities: Ryazan (Russia), Kijów, Lwów, and the unique multicultural region of the Crimea (the Ukraine) are becoming special places of historical and cultural identity. An analysis of the historical cultural strata and developmental distinctness should be the source material in the process of transformation and in studies of shaping and organizing urban and regional space in this part of Europe.

Key words: cultural identity, design, globalisation